

فقر کودک با تأکید بر اشتغال و اوقات فراغت: مطالعه موردی شهر تهران - ۱۳۹۰

حسین راغفر^۱ و فاطمه یوسفوند^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۹/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۱۲/۱۵

چکیده

نظر به نقش سرنوشت‌ساز کودکان به عنوان سرمایه‌های آتی هر جامعه، فقر کودکان دارای اهمیت ویژه‌ای است و از این رو، پژوهش حاضر به بررسی فقر کودکان در دو بعد اشتغال و اوقات فراغت پرداخته است. با استفاده از داده‌های «طرح سنجش عدالت در شهر» برای سال ۱۳۹۰، ابتدا نرخ فقر کودکان برای مناطق ۲۲ گانه و نواحی ۵ گانه شهر تهران محاسبه و سپس با تخمین مدل لاجیت، مهمترین عوامل مؤثر بر فقر کودکان شناسایی شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد بیشترین نرخ اشتغال کودکان در جنوب تهران (۱/۹۹٪) و منطقه ۱۵ (۳/۴۶٪) است. محرومیت آموزشی و افزایش سن سرپرست خانوار، وجود ناامنی غذایی، سکونت در جنوب و شرق شهر تهران، از مهمترین عوامل اشتغال کودکان هستند. هر کودک زیر ۱۸

۱. شناسه دیجیتال (DOI): 10.22051/edp.2016.2463

۲. دانشیار اقتصاد، دانشگاه الزهراء (س)؛ h.raghfar@alzahra.ac.ir

۳. کارشناسی ارشد توسعه‌ی اقتصادی و برنامه‌ریزی (نویسنده مسئول)؛ yousefvandf@gmail.com

۱۰ / فقر کودک با تأکید بر اشتغال و اوقات فراغت: مطالعه موردی شهر تهران-۱۳۹۰

سال، در جنوب شهر تهران ماهانه ۴۷۸۱ تومان و در منطقه ۱۷ ماهانه ۲۴۵۷ تومان هزینه فرهنگی تفریحی دارد. در شاخص کتاب غیر درسی برای کودکان زیر ۶ سال، کودکان شرق تهران (۲۶/۷۶٪) و منطقه ۱۵ (۵۷/۱۱٪) بیشترین محرومیت را دارند. محرومیت آموزشی و بیکار بودن سرپرست خانوار، وجود فرد معتاد، فرد معلول و نالامنی غذایی در خانوار و سکونت در شرق شهر تهران، از مهمترین عوامل ایجاد فقر فراغتی هستند.

واژگان کلیدی: فقر، اشتغال، اوقات فراغت، کودکان، تهران

طبقه‌بندی JEL: O18, J13, I32, E24

۱. مقدمه

در کلمات معصومین (ع)، فقر پدیده‌ای ناگوار شمرده شده است، پدیده‌ای که به طور معمول غم‌ها را به دنبال خود می‌آورد، نفس انسان را پریشان و عقل را حیران می‌کند. فقر اگر چه کفر نیست ولی به جهت اینکه زمینه کفر را فراهم می‌کند، نزدیک است که کفر باشد. فقر خواری و ذلت را به دنبال می‌آورد، تهیدست کوچک شمرده می‌شود، سخن او شنیده نمی‌شود و نتیجتاً منزلت او درک نمی‌شود (باقری تودشکی ۱۳۸۶).

کودکان مهمترین سرمایه‌های ملی هر جامعه‌ای هستند و آینده هر ملتی به دست آنها رقم می‌خورد. واقعیت این است که بسیاری از کودکان سرتاسر جهان در فقر و رنج زندگی می‌کنند. بر اساس گزارش صندوق حمایت از کودکان سازمان ملل متحد (یونیسف)، از مهمترین موانع توسعه توانایی‌های کودکان، فقر است. در حالی که فقر بر همه گروه‌ها (سن، قومیت، مذهب) تأثیر منفی می‌گذارد و این گروه‌ها در بسیاری از اثرات فقر مشترک هستند، اما پیامدهای مهمتری از قبیل اخراج شدن از مدرسه و از دست دادن مراقبت‌های سلامت برای کودکان وجود دارد (چیپ ۲۰۰۴).^۱ امروزه چه کسی درصدد احقاق حقوق این کودکان فقیر، تأمین زندگی و ایجاد زمینه مناسب برای رشد و شکوفایی‌شان می‌باشد؟ کجا می‌توانند دنیای کودکانه خود را بیابند و از آن لذت ببرند؟ نامطلوبی فقر کودکان و لزوم اطلاع از عوامل مؤثر بر آن جهت دستیابی به سیاست‌های موفق فقرزدایی، ضرورت انجام مطالعاتی در این زمینه را آشکار می‌سازد، از

1. Chip

این جهت این پژوهش، به منظور بررسی فقر کودکان شهر تهران با تأکید بر ابعاد اشتغال و اوقات فراغت تدوین شده و امید است با تکیه بر نتایج ارائه شده، سیاست‌هایی هدفمند توسط مسؤولین طراحی شود تا گامی مهم در جهت حل مساله فقر کودکان برداشته شود.

۲. مبانی نظری

۲-۱. تعاریف فقر

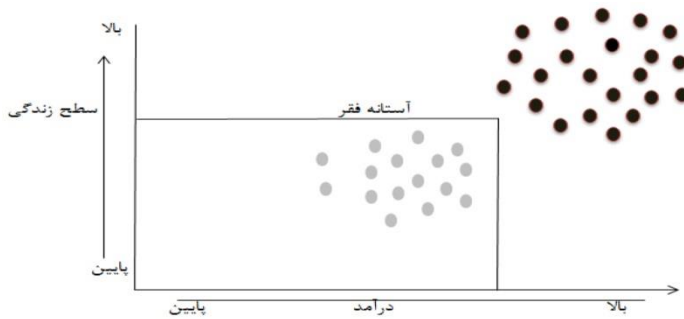
در دیدگاه سنتی، فقر عبارت است از محرومیت مادی که با معیار درآمد یا مصرف سنجیده می‌شود (بانک جهانی ۲۰۰۱). اما امروزه این مساله از ابعاد مختلف بررسی می‌گردد، به عنوان مثال عقب‌ماندگی در آموزش و پرورش را نیز جزئی از آن می‌دانند. بر اساس نظر تانسندها^۱، فقر نمی‌تواند پدیده‌ای ایستا باشد و پدیده‌ای پویا و نسبی است.

"در نظریه عمومی ما فقر پویاست، مفهومی ایستا نیست، افراد و خانواده‌هایی که منابعشان در کوتاه‌مدت نسبت به میانگین منابع افراد یا خانواده‌ها در جوامعی که آنها زندگی می‌کنند کاهش یابد، خواه آن جامعه محلی، ملی یا بین‌المللی باشد در فقر هستند" (تانسندها ۱۹۶۲).

فقر اغلب به عنوان پدیده‌ای چند بعدی تعریف می‌شود. شکل (۱) نشان‌دهنده تعریف فقر بر اساس دو بعد درآمد و سطح زندگی است و فقیر را به عنوان افراد یا خانواده‌هایی که درآمد و سطح زندگی پایینی دارند، در نظر می‌گیرد. سطح زندگی شامل شرایط مادی و اجتماعی افراد و مشارکت‌هایی است که آنها در فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی کشور یا جامعه‌شان دارند (گوردون ۲۰۰۰).^۲ می‌توان در یک بررسی توصیفی با شناسایی دو گروه دیگر از افراد یا خانوارها، اطلاعاتی در مورد پویایی فقر به دست آورد. شکل (۲) این مفهوم را نشان می‌دهد؛ در فاصله زمانی دوره صفر و یک، خانواده سطح زندگی و درآمد بالایی دارد؛ بنابراین فقیر نیست. در دوره یک، درآمد- مثلاً به علت از دست دادن شغل، پایان قراردادهای فصلی، طلاق یا جدایی کاهش می‌یابد؛ اما سطح زندگی خانواده فوراً کاهش نمی‌یابد تا زمان

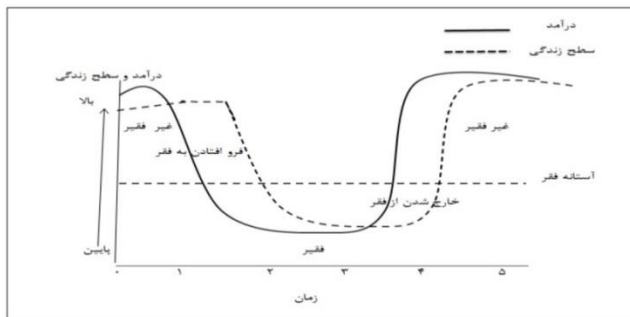
1. Townsend
2. Gordon

دو، که سطح زندگی به زیر آستانه فقر کاهش می‌یابد و بنابراین، بین زمان یک و دو، خانوار فقیر نیست اما در حال فرو افتادن به فقر است. در دوره سوم، درآمد افزایش می‌یابد اما نه به سرعتی که قبلاً کاهش یافته بود. این افزایش درآمد، معمولاً نتیجه به دست آوردن شغل است، اما اغلب وقفه‌ای بین شروع کار و گرفتن دستمزد وجود دارد. همچنین سطح زندگی پس از دوره کوتاهی که خانوار صرف خارج شدن از فقر کرده بود، شروع به افزایش می‌کند. این وقفه به این معنی است که یک دوره کوتاهی بین هنگامی که درآمد خانواده بالا اما سطح زندگی پایین است، وجود دارد. در دوره پنجم، مجدداً درآمد خانواده و سطح زندگی بالاست و بنابراین، خانوار فقیر نیست (گوردون، ۲۰۰۰).

شکل ۱. تعریف فقر چند بعدی

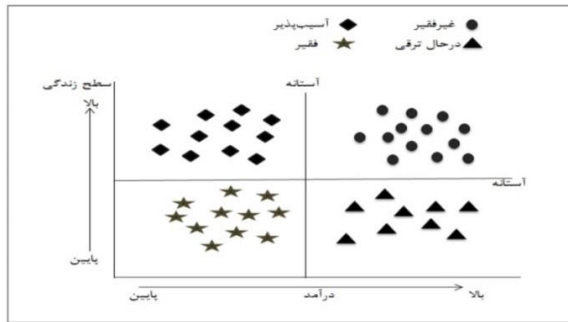
منبع: گوردون، ۲۰۰۶

شکل ۲. پویایی فقر

منبع: گوردون، ۲۰۰۰

بنا بر بحث پویایی فقر می‌توان تصویر واقع‌گرایانه‌تری از حرکات ورود و خروج فقر به دست آورد که در شکل (۳) نشان داده شده است.

شکل ۳. تعریف تجدید نظر شده فقر چند بعدی

منبع: گوردون و همکاران، ۲۰۰۶

در مورد کودکان، پیچیدگی‌های تعریف فقر بیشتر می‌شود؛ زیرا فقر در دوران کودکی باعث می‌شود تا آنها در آینده مجدداً در گروه فقیر قرار گیرند و یا اینکه زندگی‌شان با مصائب و مشکلات بی‌شماری همراه باشد. به علاوه، احتمال اینکه فقر را به نسل‌های بعدی خود منتقل کنند، زیاد است.^۱ فقر کودکان فقط با معیار قدرت اقتصادی خرید نیازهای اساسی تعریف نمی‌شود بلکه در تعریف‌های کاربردی‌تر از فقر کودکان، از روشی چند بعدی برای محاسبه فقر استفاده می‌شود (لم پرت و همکاران ۲۰۰۲).^۲

هنگامی که محیط زندگی به عنوان زمینه‌ای برای دستیابی کودکان به موقعیت اجتماعی در نظر گرفته شود، آنگاه فقط به جنبه‌های مادی توجه نمی‌شود بلکه منابع و مواردی که از حیث مراقبت برای زندگی کودکان حیاتی هستند نیز اهمیت دارند. مواردی همچون سلامت، تغذیه، روابط اجتماعی، وضعیت همسایگان و مسکن کودکان (زیممرمن ۲۰۰۰).^۳

فقر چیزی بیش از درآمد خانواده تعریف می‌شود. عده‌ای فقر را معادل تغذیه ناکافی، فقر در توجهات بهداشتی، اعتماد به نفس پایین و سطح پایین تحصیلات و همین‌طور فقر در فرصت‌های شغلی تعریف می‌کنند (رامی و رامی ۱۹۹۰).^۴

یونیسف فقر کودک را بر اساس حقوق انسانی تعریف، و اینگونه عنوان می‌کند که فقر کودک محرومیت از خدمات و حمایت‌های مادی و اجتماعی است که برای بهزیستی

1. Grinspun
2. Lampert, et. al.
3. Zimmermann
4. Ramey & Ramey

کودک ضروری هستند. بنا بر تعریف و به گفته یونیسف، کودکان فقر را فقط با دست‌های خود لمس نمی‌کنند، بلکه با ذهن و قلب‌شان هم فقر را احساس می‌کنند (مینوجین و همکاران ۲۰۰۵).^۱

بر اساس نظرات مرکز سیاستگذاری و تحقیقات فقر دوران کودکی، رشد کودکان بدون هر کدام از عوامل زیر منجر به فقر کودکان می‌شود (چیپ ۲۰۰۴):^۲

الف) رشد یافتن با نبود هر یک از منابع و عواملی از قبیل امرار معاش در حد کفایت: مانند منابع اقتصادی، فیزیکی و محیطی که برای توسعه فعالیت‌های کودک کافی باشد.

ب) رشد یافتن بدون فرصت‌های توسعه انسانی: منابع اجتماعی، فرهنگی و فیزیکی، مانند کیفیت آموزش و مهارت‌های زندگی، سلامت و آب.

ج) رشد یافتن بدون ساختار خانوادگی و جامعه مناسب که آنها را تربیت و حفاظت کند.

د) رشد یافتن بدون فرصت بیان: منظور از آن، عدم قدرتمندی و کمبود آزادی بیان است و بیانگر منابع سیاسی است. این عامل اغلب جنبه‌های دیگر فقر کودک را متأثر می‌کند و به خودی خود در مورد کودکان، عامل مستقیمی به شمار نمی‌آید.

صندوق کودکان مسیحی (CCF)^۳ فقر کودکان را در برگیرنده سه حیطه مرتبط با هم می‌داند: ۱- حیطه مرتبط با دسترسی به خدمات اجتماعی اولیه کافی و شرایط رضایت‌بخش مادی برای برخورداری از زندگی دارای شأن و منزلت؛ و بنا بر مطالعه CCF کودکان هم شدیداً تحت تأثیر تبعیض در زندگی قرار می‌گیرند و با توجه به سن، جنسیت، طبقه اجتماعی و قومیت خود احساس محرومیت می‌کنند. ۲- محرومیت اجتماعی که دومین حیطه از نظر CCF محسوب می‌شود؛ نتیجه آن است که شأن، حق اظهار نظر و حقوق کودکان نادیده گرفته شده است. ۳- کودکان آسیب‌پذیرترین گروه در برخورد با بحران‌ها می‌باشند. بحران‌ها، از بلایای طبیعی و درگیری‌ها گرفته تا شوک‌های اقتصادی، به طور نامتناسب بر کودکان (و زنان) تأثیر می‌گذارند و آنها نسبت به تهدیدهای در حال افزایش موجود در محیط خود که می‌تواند نتیجه هر یک از این شرایط باشد، آسیب‌پذیر هستند مینوجین و همکاران ۲۰۰۵).^۴

1. Minujin, *et. al.*

2. Chip

3. The Christian Children's Fund

4. Minujin, *et. al.*

۲-۲. رویکردهای اندازه‌گیری فقر

۲-۲-۱. روش پولی

رویکرد پولی معمول‌ترین روش برای شناسایی و اندازه‌گیری فقر است که فقیر را به عنوان افراد یا خانوارهایی با درآمد پایین‌تر از خط فقر تعریف می‌کنند (دلامونیکا و همکاران ۲۰۰۶).^۱ این روش به تفاوت فقر کودک با فقر عمومی بی‌توجه است. در این رویکرد درآمد سرانه افراد خانوار محاسبه و کودکانی که درآمد سرانه‌ای کمتر از آستانه درآمدی داشته باشند، کودک فقیر محسوب می‌شوند و این شیوه کمی کردن فقر کودک است (مینوجین و همکاران ۲۰۰۶).^۲ راه‌حل پولی و سنجش افزایش سطح درآمد افراد این حقیقت را که برخی از اعضای خانوار مورد تبعیض واقع می‌شوند و ممکن است سهم متناسبی از درآمد خانوار دریافت نکنند، نادیده می‌گیرد. برای مثال، زمانی که کودکان کار می‌کنند، اغلب درآمد خانوار به بالای خط فقر صعود می‌کند. این کودکان، محروم در نظر گرفته می‌شوند در حالی که با توجه به رویکرد سنتی درآمد آنها فقیر محسوب نمی‌گردند (مینوجین و همکاران ۲۰۰۵). به عبارت دیگر، شاخص‌های غیر پولی از قبیل سلامت، تحصیل و حقوق شهروندی در رویکرد پولی مورد توجه قرار نمی‌گیرد (دلامونیکا و همکاران ۲۰۰۶).

۲-۲-۲. روش حقوق انسانی

رویکرد مبتنی بر حقوق بشر به فقر سعی دارد تا مفاهیم، تحلیل، ارزش‌ها و زبان حقوق بشر را با گفت‌وگوهای مربوط به کاهش فقر یکپارچه کند. این رویکرد بر این باور است که اهداف استراتژی‌های ضد فقر باید توسط ارزش‌ها و قوانین بین‌المللی حقوق بشر هدایت شوند. از آنجا که قوانین بین‌المللی حقوق بشر به صورت رسمی تقریباً در تمامی کشورها پذیرفته شده، این رویکرد، چارچوبی صریح و اصولی به منظور هدایت سیاست‌های ملی و بین‌المللی برنامه‌های ضد فقر ارائه می‌کند و در رابطه با شناسایی افراد فقیر، اندازه‌گیری فقر و تحلیل آن، به حقوق ساختاری توجه می‌کند؛ حقوقی که بدون آنها، شخص فقیر محسوب می‌شود. فهرست این حقوق می‌تواند در کشورهای مختلف متفاوت باشد، اما دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر (OHCHR) بر اساس شواهد تجربی، مجموعه مشترکی از حقوق ایجاد کرده که در اکثر کشورها کاربرد دارند؛ از

1. Delamonica, et. al.

2. Minujin, et. al.

قبیل: بهره‌مندی از تغذیه مناسب، توانایی اجتناب از شیوع بیماری و مرگ و میر زودهنگام قابل پیشگیری، بهره‌مندی از سرپناه مناسب، برخورداری از آموزش اولیه، حضور در مجامع عمومی بدون احساس شرم و خود کم‌بینی، توانایی امرار معاش و مشارکت در زندگی اجتماعی (مینوجین و همکاران ۲۰۰۶).

از این فهرست می‌توان برای شناسایی فقرا، کسب اطلاعات دقیق‌تر درباره نیازهای آنان و ارزیابی میزان موفقیت استراتژی‌های کاهش فقر استفاده کرد. علاوه بر این، در تعریف فقر بر پایه عدم رعایت کامل حقوق، به طور ضمنی اینگونه فرض می‌شود که در نهایت، وظیفه اصلی رعایت و تأمین این حقوق، بر عهده دولت‌ها قرار دارد.

این رویکرد به افراد فقیر، به عنوان کسانی که دارای حقوق می‌باشند، این فرصت را می‌دهد تا از دولت خود سیاستی را طلب کنند که زندگی آنها را بهبود بخشد. در این هنگام، کاهش فقر به چیزی بیش از صدقه و تعهد اخلاقی تبدیل خواهد شد و کاهش فقر، تعهدی قانونی خواهد بود. این امر، تأثیرات مهمی بر برنامه‌ریزی، اجرا و سیاستگذاری و تخصیص بودجه در بر دارد. این رویکرد، برای کمک به توانمندسازی افراد فقیر، دارای چندین ویژگی برجسته می‌باشد: تأکید بر پاسخگو بودن، اصول ضد تبعیض، برابری و اصل فرایندهای تصمیم‌گیری مشارکتی. این ویژگی‌ها به منظور اطمینان از اینکه استراتژی‌های ضد فقر تنها نمایش کالا از پشت پنجره مغازه نمی‌باشند و افراد فقیر در تدوین، اجرا و پایش استراتژی‌های کاهش فقر، مورد توجه قرار می‌گیرند، اهمیت دارند. زمانی که حقوق سیاسی و مدنی افراد فقیر تضمین شود، آنها شانس بیشتری برای تحت تأثیر گذاشتن دولت‌های خود جهت پذیرش استراتژی‌های ضد فقری که برای آنها زندگی مستقل و مناسب با شأن و کرامت انسانی به همراه دارد، خواهد داشت (مینوجین و همکاران ۲۰۰۵).

با روشن شدن حقوق کودکان، معیارهای اندازه‌گیری فقر کودک بر اساس این حقوق قابل تشخیص و تدوین شده است. مطالعه‌ای که بر این اساس انجام گرفته، پروژه زندگی کودکان- یک مطالعه مشارکتی بین‌المللی- بوده که فقر کودک را بر اساس نقض حقوق آنها اندازه‌گیری کرده است. این پروژه، توسط موسسه بریتانیایی توسعه بین‌المللی (DFID)^۱ تأمین مالی شده و هدف آن تحقیق در ارتباط با ماهیت در حال تغییر فقر کودکان و در پی «بهبود درک ما نسبت به علل و عواقب فقر کودکان» است. این پروژه

1. British Department for International Development

بلندمدت می‌خواهد زندگی تقریباً ۱۲ هزار کودک و خانواده‌های آنها را طی ۱۵ سال در ۴ کشور (اتیوپی، پرو، ویتنام و هند) دنبال کند (دفتر عمران سازمان ملل، ۲۰۰۴). پروژه مذکور سعی دارد تا تمام جنبه‌های زندگی کودکان را مورد بررسی قرار دهد؛ از جمله

۱. دسترسی به خدمات اولیه: دسترسی به برق، آب آشامیدنی سالم و سرویس بهداشتی؛
۲. دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی اولیه؛
۳. مراقبت از کودکان و پرورش آنها؛
۴. سوء تغذیه کودکان؛
۵. سواد خواندن، نوشتن و حساب؛
۶. کار کودک؛
۷. سرمایه اجتماعی در میان جامعه.

۳-۲-۲. روش محرومیت از نیازهای اساسی

در این روش، سبدی از کالاها و خدمات ضروری که برای ادامه زندگی انسان لازم است، تهیه و سپس بر اساس دسترسی به آن سبد و یا داشتن قدرت خرید سبدی به ارزش سبد مذکور، فقرا از غیر آن تشخیص داده می‌شوند. فرق این روش با روش حقوق کودکان در این است که روش دوم، جامع‌تر و کامل‌تر است. به عبارت بهتر، دسترسی به کالاهای ضروری با عنوان امرار معاش، یکی از حقوق کودکان است.

قسمتی از مطالعه‌ای که یونیسف در سطح جهانی انجام داده، نمونه‌ای از این روش است. صندوق حمایت از کودکان سازمان ملل متحد در یک مطالعه جهانی، فقر کودک را به سه روش اندازه‌گیری کرده، در روش اول، فقر کودک از فقر عمومی و یا کلی جدا نشده و در آن به محاسبه فقر کلی پرداخته شده و فقط جنبه‌های درآمدی مد نظر بوده و برای مثال، در آستانه درآمدی یک بار GDP سرانه، بار دیگر، درآمد سرانه خانوار و یک بار هم دهک‌های دارایی و ثروت، در نظر گرفته شده، که این روش در قالب روش پولی است (عباسیان و نسرين دوست ۱۳۸۹).

مطالعه جهانی یونیسف در روش دوم، باز هم تمرکز بر فقر درآمدی دارد، اما این بار فقر کودک فقط در خانواده‌هایی که در آنها کودک وجود دارد، تعریف می‌شود. سرانجام

در روش سوم، بهزیستی و محرومیت کودک، دو روی یک سکه در نظر بوده و علاوه بر فقر درآمدی، جنبه‌های عاطفی و معنوی حمایت از کودکان نیز مورد توجه بوده است (بارکت و همکاران ۲۰۰۹).^۱ روش سوم، جامع‌تر و نتایج آن قابل اطمینان‌تر است. در دو روش اول، فرض بر آن است که در صورت فقر خانوار، همه اعضای آن نیز فقیرند (عباسیان و نسرین‌دوست ۱۳۸۹).

۳. پیشینه پژوهش

در داخل کشور، مطالعات متعددی در حوزه فقر انجام شده است؛ اما به دلیل نبود اطلاعات و داده‌های آماری مربوط به کودکان، بیشتر آنها به فقر کودک توجه نکرده‌اند. خوش‌بینانه‌ترین اقدام برای بررسی فقر کودک، آن بوده که ابتدا خانواده‌های فقیر، مشخص و سپس شمار کودکان موجود در این خانواده‌ها به عنوان آمار کودکان فقیر گزارش شده است. این پژوهش، جزء اولین مطالعاتی است که با استفاده از داده‌های آماری مربوط به کودکان، به طور مستقیم به بررسی فقر آنها می‌پردازد. در ادامه به برخی مطالعات داخلی و خارجی اشاره شده است.

باقری تودشکی (۱۳۸۶) با بررسی دیدگاه اسلام درباره فقر کودکان، معتقد است که فقر و خط فقر انتخابی کودکان، جنبه‌های مطلق و جنبه‌های نسبی دارد. بنابراین خطوط فقر جهانی، ملی و حتی استانی، مناسب اندازه‌گیری فقر و خط فقر کودکان نیست؛ زیرا در آنها به شئون شخصی و حتی محلی توجه نمی‌شود. وی معتقد است که ویژگی‌های شخصی و اجتماعی، بعد خانوار، توزیع درآمد، رشد و پیشرفت اجتماع روی فقر و خط فقر تأثیر می‌گذارد. بنابراین از نظر وی، فقر کودک باید در ارتباط با مخارج سالانه او در نظر گرفته شود. با توجه به اینکه نسبت هزینه خوراک به کل مخارج، با افزایش رشد و پیشرفت جامعه کاهش می‌یابد، عادات مصرفی آنها را نیز تغییر می‌دهد. با توجه به اینکه امام صادق (ع) نیز از این ملاک برای اندازه‌گیری کل مخارج فقیر استفاده می‌کردند، از این ملاک می‌تواند در اندازه‌گیری خط فقر استفاده شود.

ابونوری و محمدحسینی (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «بررسی فقر مطلق با محوریت کودکان در بین خانوارهای شهر تهران»، به بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی کودکان در بین خانوارهای شهر تهران و بررسی ارتباط میان ویژگی‌های خانوار و

فقر کودکان در سال ۱۳۸۷ پرداخته‌اند. در این پژوهش برای اندازه‌گیری فقر کودکان از شاخص‌های سرشمار، شکاف و شدت فقر استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد، میزان محرومیت و میزان فقر مطلق کودکان در بین خانوارهای زن سرپرست، بیشتر از مرد سرپرست است. همچنین میزان فقر مطلق کودکان در بین خانوارهایی بیشتر است که سرپرست آنها سواد کمتری داشته و خشونت و اعتیاد نیز در آنها وجود دارد. بر اساس نتایج این تحقیق، شمال شهر تهران کمترین میزان سرشمار، شکاف و شدت فقر را در هزینه تحصیلی، تفریحی و سرگرمی و کالری مصرفی روزانه خانوار دارند. مناطق جنوبی نیز بیشترین میزان فقر کودکان را دارند.

عباسیان و نسرین دوست (۱۳۸۹) در مقاله «فقر کودک: تعریف و تجربه‌ها» با بررسی سیر تاریخی مطالعات نظری انجام شده درباره فقر کودکان و با توجه به نتایج مطالعات تجربی و تجربیات کشورهای درگیر موضوع، به بررسی مبانی نظری فقر کودک پرداخته‌اند و اینگونه نتیجه گرفته‌اند که در تعریف فقر کودک، به جای تمرکز صرف بر درآمد سرانه خانوارها، بایستی به نقض حقوق کودکان توجه شود. با چنین تعریفی، نیمی از کودکان جهان در فقر به سر می‌برند و اکثر آنان در مناطق روستایی زندگی می‌کنند. همچنین دختران نسبت به پسران بیشتر در معرض خطر فقر قرار دارند.

یونیسف (۲۰۰۸) در تحقیقی درباره کشور ویتنام، فقر کودکان را از چند جهت بررسی کرده است. در این تحقیق، عواملی تجزیه و تحلیل شده که نقش اصلی را در به وجود آوردن ریسک فقر کودکان دارند، و نشان داده شده که مخاطرات فقر برای کودکان در مناطق روستایی بیشتر از مناطق شهری است. افزایش سطح تحصیلات سرپرست خانوار، ریسک فقر را در مناطق شهری و روستایی کاهش می‌دهد و کودکانی که سرپرست آنان کار رسمی دارند، احتمال کمتری دارد که فقر گریبان آنان را بگیرد. در تحقیقی که گروه کار و بازنشستگی در مورد فقر کودکان در انگلستان انجام داده‌اند، بر این نکته تأکید شده که در مورد مساله فقر کودکان، باید به جنبه‌های مختلف زندگی کودکان و عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی آنان مثل تحصیلات، سلامت، کیفیت مسکن و درآمد خانوار توجه شود.^۱

رولن، گاسمن و نیوبرگ (۲۰۰۹)^۲ برای ارائه تصویری از فقر کودکان در کشور ویتنام، اندازه‌گیری ابعاد و شاخص‌های زیر را پیشنهاد کرده‌اند: ۱- تغذیه (درصد

1. Work and Pensions Department for

2. Roelen, Gassmann and Neubourg (2009)

کودکان صفر تا ۴ سال که کم‌وزنی دارند؛ درصد کودکان صفر تا ۴ سال که کوتاه‌قد هستند؛ درصد کودکان صفر تا ۴ سال که تلف شده‌اند؛ ۲- سلامت (درصد کودکان ۲ تا ۴ سال که ایمن‌سازی را به طور کامل دریافت کرده‌اند)؛ ۳- سرپناه؛ ۴- آب و بهداشت؛ ۵- کار (درصد کودکان ۵ تا ۱۴ سالی که برای کارفرما کار می‌کنند)؛ ۶- فراغت (درصد کودکان صفر تا ۴ سالی که اسباب‌بازی ندارند؛ درصد کودکان صفر تا ۴ سال که حداقل یک کتاب کودکانه یا تصویری ندارند).

اسمیت و لاوز (۲۰۱۲)^۱ در مقاله‌ای با عنوان «اندازه‌گیری فقر کودک: پیشنهاد برای سنجش بهتر فقر کودک»، عنوان می‌کنند که برای پایان دادن به فقر کودک به درک چگونگی بیکاری، بدهی، مسکن نامناسب، بی‌ثباتی خانواده و بسیاری از عوامل دیگر که روی شرایط و فرصت‌های زندگی کودکان تأثیر می‌گذارد، نیاز داریم. از جمله ابعادی که می‌توان در این ارتباط در نظر گرفت، درآمد و محرومیت مادی، بدهی غیر قابل مدیریت، مسکن نامناسب، سطح مهارت والدین، دستیابی به آموزش با کیفیت، ثبات خانواده و سلامت والدین است. بر این اساس، کودکان در خانواده‌های کم‌درآمد نسبت به همسالان خود، اعتماد به نفس پایین‌تری دارند. بدهی غیر قابل مدیریت، به وضوح خطر محرومیت مادی و فروپاشی خانواده را افزایش می‌دهد که هر دو، اثرات منفی روی فرصت زندگی کودکان دارد. افرادی که در مناطق محروم زندگی می‌کنند، به‌طور قابل ملاحظه‌ای موفقیت‌های آموزشی، نرخ اشتغال و سطح ثروت پایین‌تری دارند و این در هر دو مناطق شهری و روستایی دیده می‌شود. سطوح پایین دستاوردهای آموزشی، احتمال درگیر شدن در فعالیت‌های مجرمانه را افزایش می‌دهد و کودکانی که شکست خانوادگی را تجربه می‌کنند، به احتمال بیشتری فقر درآمدی، ضعف اقتصادی، اجتماعی، بیماری‌های جسمی و مشکلات رفتاری را تجربه می‌کنند.

۴. روش انجام محاسبات و برآورد مدل

این پژوهش در صدد محاسبه نرخ فقر کودکان شهر تهران در دو بعد اشتغال، اوقات فراغت و شناسایی مهمترین عوامل اثرگذار بر فقر کودکان است. جامعه آماری کودکان (افراد زیر ۱۸ سال) شهر تهران می‌باشد. شهرداری تهران در "طرح سنجش عدالت در شهر" برای سال ۱۳۹۰، اطلاعاتی پیرامون زندگی ۳۰ هزار خانوار شهری (۱۱۸ هزار نفر) در مناطق ۲۲ گانه شهر تهران جمع‌آوری کرده، واحد آماری در این پژوهش،

کودک است و بنابراین، نمونه، شامل ۲۴ هزار کودک زیر ۱۸ سال استخراج شده از این داده‌ها می‌باشد. در جدول زیر اطلاعات کمی نمونه ارائه شده است.

جدول ۱. تعداد و درصد کودکان زیر ۱۸ سال به تفکیک نواحی شهر تهران-۱۳۹۰

کل		دختر		پسر		
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۱۰۰	۳۴۵۷	۴۸/۴۱	۱۶۶۷	۵۱/۵۹	۱۷۹۰	شمال
۱۰۰	۶۹۸۶	۴۹/۶	۳۴۴۱	۵۰/۴	۳۵۴۵	جنوب
۱۰۰	۴۵۰۰	۴۷/۸	۲۱۵۴	۵۲/۲	۲۳۴۶	شرق
۱۰۰	۴۱۷۹	۴۷/۶۴	۲۰۰۲	۵۲/۳۶	۲۱۷۷	غرب
۱۰۰	۴۸۸۱	۴۹/۷	۲۳۸۶	۵۰/۳	۲۴۹۵	مرکز
۱۰۰	۲۴۰۰۳	۴۸/۶	۱۱۶۵۰	۵۱/۴	۱۲۳۵۳	کل

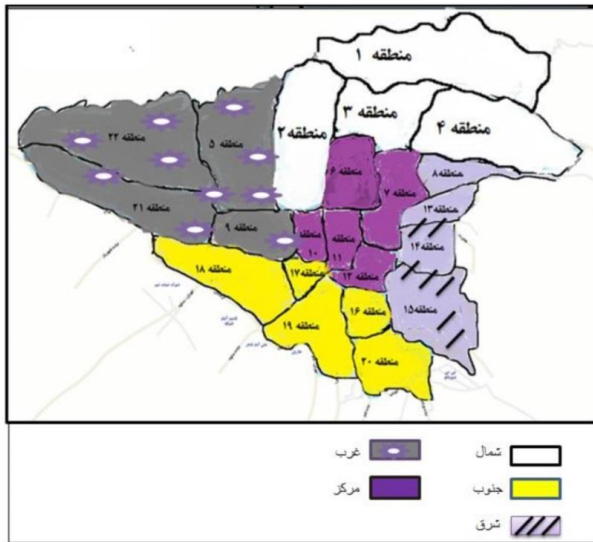
منبع: استخراج شده از داده‌های طرح سنجش عدالت در شهر.

بعد از استخراج نمونه، در محیط نرم‌افزاری *stata 12* ابتدا با استفاده از شاخص سرشمار فقر، نرخ فقر کودکان به تفکیک برای مناطق ۲۲ گانه و نواحی ۵ گانه شهر تهران محاسبه، و بعد از شناسایی کودکان فقیر در هر بعد، با تخمین مدل لاجیت به بررسی تأثیر متغیرهای تحصیلات، اشتغال، سن و جنسیت سرپرست خانوار، وجود ناامنی غذایی، فرد معلول و معتاد در خانوار و تأثیر محل سکونت جغرافیایی (شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز شهر تهران)، بر احتمال فقیر شدن کودک در هر بعد پرداخته شده، و پس از تخمین مدل لاجیت و محاسبه اثرات نهایی آزمون هاسمر-لمشو^۱ به عنوان آزمون نیکویی برازش انجام شده است.

۴-۱. نقشه شهر تهران

همانطور که در قسمت قبلی ذکر شد، محاسبات به تفکیک نواحی و مناطق شهر تهران انجام شده است. شهر تهران که از بزرگترین شهرهای جنوب غربی آسیا و بیست و یکمین شهر بزرگ دنیا می‌باشد. در تقسیم‌بندی جغرافیایی، از ۵ ناحیه مشتمل بر ۲۲ منطقه تشکیل شده است. در نقشه ارائه شده این تقسیم‌بندی مشاهده می‌شود.

1. Hosmer-Lemeshow

شکل ۴. نقشه شهر تهران

منبع: تهیه شده از نقشه شهر تهران در سایت شهرداری.

۴-۲. شاخص‌های اندازه‌گیری فقر

بررسی وضعیت فقر با استفاده از شاخص نسبت سرشمار فقر، بسیار رایج است. این شاخص از مجموعه شاخص‌های فقر FGT است و در زمره متداول‌ترین شاخص‌های فقر به شمار می‌رود (فoster و همکاران ۲۰۱۰).^۲ در این پژوهش نیز برای محاسبه نرخ فقر کودکان از این شاخص استفاده شده است.

شاخص‌های فقر FGT به صورت زیر بیان شده است:

$$FGT = P(\alpha) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^q \left(\frac{z - x_i}{z} \right)^\alpha$$

n : تعداد کل کودکان یا افراد نمونه مورد مطالعه؛

q : تعداد کودکان فقیر؛

z : خط فقر نماگر یا بعد مورد مطالعه؛

x_i : میزان بهره‌مندی فرد i ام از نماگر یا بعد؛

1. Foster-Greer-Thorback

2. Foster, et. al.

α پارامتری است که با توجه به مقدار آن، می‌توان هر یک از شاخص‌های فقر FGT را تعیین نمود. چنانچه مقدار پارامتر α برابر صفر باشد، شاخص نسبت سرشمار فقر به دست می‌آید که این شاخص، درصد خانوارها یا افراد فقیر را نشان می‌دهد. چنانچه مقدار این پارامتر برابر یک باشد، شاخص نسبت شکاف فقر به دست می‌آید و اگر برابر دو باشد، دیگر شاخص فقر FGT یعنی شدت فقر به دست می‌آید.

۳-۴. مدل لاجیت

در این پژوهش، به منظور تعیین عوامل مؤثر بر احتمال فقیر شدن کودک، از الگوی اقتصادسنجی انتخاب دوتایی یعنی الگویی با متغیر وابسته دوتایی، استفاده شده و لذا متغیر وابسته یک متغیر موهومی است که مقدار صفر یا یک به خود می‌گیرد. برای چنین مواردی، می‌توان مدل احتمال زیر را معرفی کرد:

$$P(Y = 1|X_i) = F(X_i, \beta)$$

$$P(Y = 0|X_i) = 1 - F(X_i, \beta)$$

بردار $X_i' = [1 \ X_{2i} \dots \ X_{ki}]$ ، مجموعه عواملی است که احتمال وقوع Y وابسته به آنها می‌باشد. β نیز ضرایب مربوط به تأثیر گذاری X_i را نشان می‌دهد.

به‌طور کلی، برای $F(X_i, \beta)$ توابع مختلفی وجود دارد، به عنوان نمونه، در مدل احتمال خطی برای $F(X_i, \beta)$ یک معادله خطی تعریف می‌شود؛ اما وجود مشکل ناهمسانی واریانس، نرمال نبودن توزیع جمله اخلاص، احتمال پیش‌بینی مقادیری خارج از محدوده صفر و یک برای متغیر وابسته و همچنین پایین بودن R^2 در الگوی احتمال خطی، استفاده از این مدل را محدود نموده است. این مشکلات موجب شده که استفاده از مدل لاجیت جهت این نوع تخمین‌هایی که دارای متغیرهای وابسته کیفی با مقادیر صفر و یک می‌باشند، مورد توجه محققان قرار گیرد (ماروف و ترافالیس ۲۰۱۱).^۱

در مدل لاجیت، از تابع توزیع لاجستیک استفاده می‌شود. برای متغیر تصادفی Z تابع توزیع لاجستیک به صورت زیر می‌باشد:

$$G(Z) = \frac{1}{1 + e^{-z}} = \frac{e^z}{1 + e^z}$$

و تابع چگالی آن، به صورت $g(Z) = G'(Z) = \frac{e^z}{(1+e^z)^2} = G(Z)(1 - G(Z))$ احتمال آنکه $Y_i = 1$ باشد، برابر است با:

$$P(Y_i = 1|X'_i) = G(X'_i\beta) = \frac{1}{1 + e^{-X'_i\beta}} = \frac{e^{X'_i\beta}}{1 + e^{X'_i\beta}}$$

آنکه $Y_i = 0$ باشد برابر است با:

$$P(Y_i = 0|X_i) = 1 - P(Y_i = 1|X_i) = \frac{1}{1 + e^{X'_i\beta}}$$

برای تخمین β ، تابع درستنمایی را تشکیل و برای سادگی $G(X'_i\beta)$ را با G_i نشان

می‌دهیم:

$$L(\beta) = \prod_{i=1}^n G_i^{Y_i} (1 - G_i)^{1-Y_i}$$

لگاریتم تابع درستنمایی عبارت است از:

$$\begin{aligned} \ln L(\beta) &= \sum_{i=1}^n [Y_i \ln G_i + (1 - Y_i) \ln(1 - G_i)] \\ &= \sum_{i=1}^n [-Y_i \ln(1 + e^{-X'_i\beta}) + (1 - Y_i) \ln(1 + e^{-X'_i\beta})] \end{aligned}$$

تخمین زننده حداکثر درستنمایی در مدل لاجیت، از حل معادله زیر به دست

می‌آید:

$$\sum_{i=1}^n \left\{ Y_i \frac{g_i}{G_i} - (1 - Y_i) \frac{g_i}{1 - G_i} \right\} X_i = 0$$

از آنجایی که $g_i = G_i(1 - G_i)$ لذا معادله بالا را به صورت زیر می‌نویسیم:

$$\sum_{i=1}^n [Y_i(1 - G_i) - (1 - Y_i)G_i] X_i = 0$$

معادله به صورت زیر ساده می‌شود:

$$\sum_{i=1}^n (Y_i - G_i) X_i = 0 \quad \text{یا} \quad \sum_{i=1}^n [Y_i - G(X'_i\beta)] X_i = 0$$

$Y_i - G(X'_i\beta)$ مشابه خطاها است (e_i) و لذا معادله فوق مشابه معادلات نرمال در

روش ols است (سوری ۱۳۹۴).

برای محاسبه اثرات نهایی X بر Y به صورت زیر عمل می‌شود:

$$\frac{dP(Y_i = 1)}{dX_i} = \frac{dG(X'_i\hat{\beta})}{dX_i} = \frac{dG(X'_i\hat{\beta})}{d(X'_i\hat{\beta})} \frac{d(X'_i\hat{\beta})}{dX_i} = g(X'_i\hat{\beta})\hat{\beta}$$

معمولاً اثرات نهایی X بر Y را به ازای متوسط X_i ها حساب می‌کنند:

$$\frac{dP(Y_i = 1)}{dX_i} = g(\hat{\beta}_1 + \hat{\beta}_2 \bar{X}_2 + \dots + \hat{\beta}_k \bar{X}_k) \hat{\beta}$$

۴-۴. متغیرهای توضیحی به کار برده شده در تخمین مدل

در متغیرهای توضیحی مورد بررسی، برای متغیر تحصیلات سرپرست، سه گروه بیسواد، زیر دیپلم و دانشگاهی در نظر گرفته شده است؛ در اینگونه متغیرها که حالت دسته‌بندی دارند، یک حالت به عنوان نقطه مرجع در نظر گرفته می‌شود. در این پژوهش، برای متغیر تحصیلات سرپرست، سطح سواد دانشگاهی و برای متغیر سکونت در نواحی تهران، مرکز شهر به عنوان نقطه مرجع در نظر گرفته شده است. متغیرهای مورد مطالعه به شرح ذیل است: (education_2)؛ اگر سرپرست بیسواد باشد: ۱؛ در غیر این صورت: ۰)، (education_3)؛ تحصیلات سرپرست زیر دیپلم باشد: ۱؛ در غیر این صورت: ۰)، (employ_1)؛ اگر سرپرست خانوار شاغل باشد: ۱؛ در غیر این صورت: ۰)، (age سن سرپرست (سال))، (addiction_1)؛ اگر فرد معتاد در خانوار وجود دارد: ۱؛ در غیر این صورت: ۰)، (disable_1)؛ اگر فرد معلول در خانوار وجود دارد: ۱؛ در غیر این صورت: ۰)، (sex_1)؛ اگر خانوار زن سرپرست باشد: ۱؛ در غیر این صورت: ۰)، (food_1)؛ اگر نامنی غذایی در خانوار وجود دارد: ۱؛ در غیر این صورت: ۰)، (north) ساکن شمال شهر تهران: ۱؛ در غیر این صورت: ۰)، (south)؛ ساکن جنوب شهر تهران: ۱؛ در غیر این صورت: ۰)، (east)؛ ساکن شرق تهران: ۱؛ در غیر این صورت: ۰)، (west)؛ ساکن غرب شهر تهران: ۱؛ در غیر این صورت: ۰).

۵. نتایج محاسبات و تخمین مدل

۵-۱. اشتغال

در این پژوهش برای بررسی وضعیت اشتغال کودکان، درصد کودکان ۶ تا ۱۸ سالی که شاغل هستند و همچنین کودکان ۶ تا ۱۸ سالی که بیکار هستند، اما دنبال کار می‌گردند و یا شاغل یا جویای کار هستند، به تفکیک برای نواحی و مناطق شهر تهران محاسبه شده و کلیه اعداد ارائه شده در جدول‌ها، به درصد است.

جدول ۲. وضعیت اشتغال کودکان ۶ تا ۱۸ سال به تفکیک نواحی شهر تهران- ۱۳۹۰

کل	مرکز	غرب	شرق	جنوب	شمال		
۱/۴۳	۱/۲۱	۰/۷۵	۱/۸۸	۱/۹۹	۰/۹	شاغل	شاغل
۸۳/۹۱	۸۴/۴۴	۸۳/۳۳	۸۱/۲۵	۸۶/۵۴	۷۹/۱۷	پسر	
۱۶/۰۹	۱۵/۵۶	۱۶/۶۷	۱۸/۷۵	۱۳/۴۶	۲۰/۸۳	دختر	
۴/۸۶	۴/۸۸	۴/۴۹	۵/۲۸	۴/۳	۵/۸۴	جویای کار	بیکار جویای کار
۵۵/۹۲	۵۶/۰۴	۴۸/۶۱	۶۰	۵۹/۱۱	۵۳/۲۱	پسر	
۴۴/۰۸	۴۳/۹۶	۵۱/۳۹	۴۰	۴۰/۸۹	۴۶/۷۹	دختر	
۶/۲۹	۶/۰۹	۵/۲۴	۷/۱۶	۶/۲۹	۶/۷۴	شاغل یا جویای کار	شاغل یا جویای کار
۶۲/۲۸	۶۱/۶۷	۵۳/۵۷	۶۵/۵۷	۶۷/۷۸	۵۶/۶۷	پسر	
۳۷/۷۲	۳۸/۳۳	۴۶/۴۳	۳۴/۴۳	۳۲/۲۲	۴۳/۳۳	دختر	

منبع: یافته‌های پژوهش

بیشترین نرخ اشتغال در جنوب تهران با ۱/۹۹ درصد و کمترین آن، مربوط به غرب شهر تهران با ۰/۷۵ درصد است. ۱/۴۳ درصد از کودکان ۶ تا ۱۸ سال کل شهر تهران، شاغل هستند که ۸۳/۹۱ درصد آنها پسر و ۱۶/۰۹ درصد دختر هستند. بیشترین نرخ جویای کار بودن در شمال تهران با ۵/۸۴ درصد و کمترین آن برای جنوب با ۴/۳ درصد است. این نرخ در کل شهر تهران ۴/۸۶ درصد می‌باشد، بیشترین نرخ شاغل یا جویای کار بودن در شرق تهران با ۷/۱۶ درصد و در کل شهر تهران ۶/۲۹ درصد است.

جدول ۳. نرخ اشتغال کودکان ۶ تا ۱۸ سال به تفکیک مناطق شهر تهران- ۱۳۹۰

مناطق	شاغل	پسر	دختر	مناطق	شاغل	پسر	دختر
۱	۱	۶۶/۶۷	۳۳/۳۳	۱۲	۲/۸۳	۸۷/۵	۱۲/۵
۲	۱/۰۱	۸۵/۷۱	۱۴/۲۹	۱۳	۰/۴۹	۱۰۰	۰
۳	۱/۵	۷۷/۷۸	۲۲/۲۲	۱۴	۱/۴۲	۱۰۰	۰
۴	۰/۲۶	۱۰۰	۰	۱۵	۳/۴۶	۷۶/۳۲	۲۳/۶۸
۵	۰/۵۴	۵۰	۵۰	۱۶	۲/۰۳	۷۸/۹۵	۲۱/۰۵
۶	۰/۳۵	۱۰۰	۰	۱۷	۱/۷۵	۷۶/۴۷	۲۳/۵۳
۷	۱/۶۴	۸۳/۳۳	۱۶/۶۷	۱۸	۲/۱۶	۹۲	۸
۸	۱/۵۳	۷۰	۳۰	۱۹	۱/۵۸	۴۸/۱۲	۵۱/۸۸
۹	۰/۷۳	۸۳/۳۳	۱۶/۶۷	۲۰	۲/۳۷	۸۸/۴۶	۱۱/۵۴
۱۰	۰/۶۳	۱۰۰	۰	۲۱	۱/۳۱	۹۱/۶۷	۸/۳۳
۱۱	۱/۳۱	۷۰	۳۰	۲۲	۰/۲۸	۱۰۰	۰

منبع: یافته‌های پژوهش

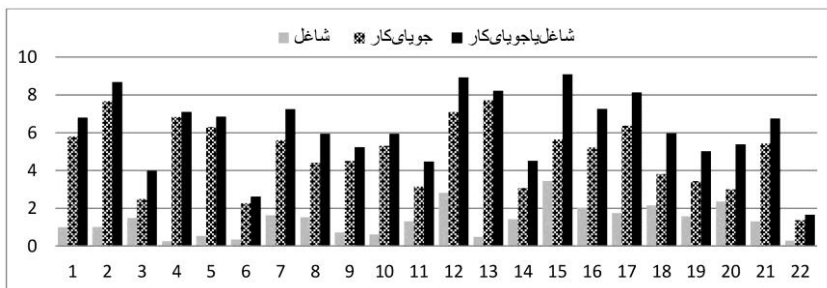
بنا بر یافته‌های جدول فوق، بیشترین نرخ اشتغال کودکان مربوط به منطقه ۱۵ با ۳/۴۶ درصد است که ۷۶/۳۲ درصد این کودکان پسر و ۲۳/۶۸ درصد دختر هستند.

جدول ۴. وضعیت اشتغال کودکان ۶ تا ۱۸ سال به تفکیک مناطق شهر تهران-۱۳۹۰

مناطق	جویای کار	شاغل یا جویای کار	مناطق	جویای کار	شاغل یا جویای کار
۱	۵/۸۱	۹/۹۳	۱۲	۷/۱	۶/۸۱
۲	۷/۶۷	۸/۲۲	۱۳	۷/۷۳	۸/۶۸
۳	۲/۴۹	۴/۵	۱۴	۳/۰۸	۳/۹۹
۴	۶/۸۴	۹/۱	۱۵	۵/۶۴	۷/۱
۵	۶/۳۱	۷/۲۶	۱۶	۵/۲۳	۶/۸۵
۶	۲/۲۷	۸/۱۳	۱۷	۶/۳۸	۲/۶۲
۷	۵/۶۱	۵/۹۷	۱۸	۳/۸۱	۷/۲۵
۸	۴/۴۳	۵/۰۲	۱۹	۳/۴۴	۵/۹۶
۹	۴/۵۱	۵/۳۸	۲۰	۳/۰۱	۵/۲۴
۱۰	۵/۳۱	۶/۷۵	۲۱	۵/۴۴	۵/۹۴
۱۱	۳/۱۵	۱/۶۶	۲۲	۱/۳۸	۴/۴۶

منبع: یافته‌های پژوهش

بیشترین نرخ جویای کار بودن، در منطقه ۱۳ با ۷/۷۳ درصد و کمترین برای منطقه ۲۲ با ۱/۳۸ درصد، بیشترین نرخ شاغل یا جویای کار بودن، در منطقه ۱۲ با ۹/۹۳ درصد است و کمترین نرخ برای منطقه ۲۲ با ۱/۶۶ درصد است. نتایج در نمودار زیر قابل مشاهده است.

نمودار ۱. وضعیت اشتغال کودکان ۶ تا ۱۸ سال به تفکیک مناطق ۲۲ گانه شهر تهران-۱۳۹۰

جدول ۵. نتایج تخمین مدل لاجیت در بعد اشتغال

متغیرها	اثرات نهایی	انحراف معیار	آماره Z	سطح معنی داری
education_2	۰/۰۴۶۸	۰/۰۱۴۱	۳/۳۱	۰/۰۰۱
education_3	۰/۰۰۵۷	۰/۰۰۲۰	۲/۸۶	۰/۰۰۴
employ_1	۰/۰۰۱۰	۰/۰۰۲۲	۰/۴۶	۰/۶۴۸
disable_1	۰/۰۰۰۸	۰/۰۰۲۱	۰/۴۱	۰/۶۸۳
sex_1	۰/۰۰۹۲	۰/۰۰۶۷	۱/۳۷	۰/۱۷۲
addiction_1	۰/۰۰۰۴	۰/۰۰۴۸	۰/۱۰	۰/۹۲۰
food_1	۰/۰۰۲۷	۰/۰۰۱۶	۱/۶۸	۰/۰۹۲
age	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۰۸	۳/۱۵	۰/۰۰۲
north	-۰/۰۰۲۳	۰/۰۰۲۷	-۰/۸۶	۰/۳۸۹
south	۰/۰۰۵۶	۰/۰۰۲۷	۲/۰۳	۰/۰۴۳
east	۰/۰۰۶۴	۰/۰۰۳۲	۱/۹۷	۰/۰۴۹
west	-۰/۰۰۳۷	۰/۰۰۲۴	-۱/۵۴	۰/۱۲۵
goodness-of-fit test (Hosmer-Lemeshow) :			Prob > chi2 = ۰/۱۳۳	

منبع: یافته‌های پژوهش

یافته‌های حاصل از تخمین مدل نشان می‌دهد ضرایب مربوط به وضعیت تحصیلی سرپرست خانوار در دو سطح بیسواد و زیر دیپلم، سن سرپرست خانوار، سکونت در جنوب و شرق شهر تهران در سطح اطمینان ۹۵ درصد و ضریب ناامنی غذایی در سطح اطمینان ۹۰ درصد معنی‌دار هستند، سایر ضرایب بی‌معنی هستند. نتایج به شرح زیر ارائه می‌شود:

- با کاهش سال‌های آموزش سرپرست خانوار، احتمال اشتغال کودکان افزایش می‌یابد؛ به طوری که بیسواد بودن تحصیلات سرپرست نسبت به تحصیلات دانشگاهی؛ احتمال اشتغال کودکان را ۴ درصد افزایش و زیر دیپلم بودن تحصیلات سرپرست نسبت به تحصیلات دانشگاهی؛ احتمال اشتغال کودکان را ۰/۵ درصد افزایش می‌دهد.
- وجود ناامنی غذایی در خانوار، احتمال اشتغال کودکان را ۰/۲ درصد افزایش می‌دهد.
- به ازای هر یک سال افزایش سن سرپرست خانوار، احتمال اشتغال کودکان ۰/۰۲ درصد افزایش می‌یابد.

- سکونت در جنوب شهر تهران نسبت به سکونت در مرکز شهر تهران، احتمال اشتغال کودکان را ۵/۰ درصد افزایش می‌دهد.
- سکونت در شرق تهران نسبت به سکونت در مرکز شهر، احتمال اشتغال کودکان را ۶/۰ درصد افزایش می‌دهد.
- احتمال مربوط به آزمون نیکویی برازش، نشان می‌دهد که مدل مورد تأیید و نتایج قابلیت اتکا را دارند.

۲-۵. اوقات فراغت

در این بعد، دو شاخص متوسط هزینه ماهانه خدمات فرهنگی - تفریحی و کتاب کودک در نظر گرفته شده، و ابتدا متوسط هزینه ماهانه خدمات فرهنگی تفریحی برای کودکان محاسبه شده، برای شاخص کتاب کودک با تعریف آستانه ۴ جلد کتاب غیر درسی، درصد کودکان زیر ۶ سال که کمتر از ۴ جلد کتاب غیر درسی دارند، محاسبه شده است.

جدول ۶. متوسط هزینه ماهانه خدمات فرهنگی - تفریحی کودکان
به تفکیک نواحی شهر تهران - ۱۳۹۰

متوسط هزینه ماهانه خدمات فرهنگی، تفریحی (تومان)	صدک ۵۰	صدک ۷۵	صدک ۹۰	صدک ۹۵	صدک ۹۹	
۲۷۲۳۴	۷۳۳۳	۱۷۵۰۰	۳۷۵۰۰	۶۰۰۰۰	۱۲۳۳۳	شمال
۴۷۸۱	۰	۳۳۳۳	۱۰۶۶۶	۲۰۰۰۰	۷۵۰۰۰	جنوب
۶۰۵۴	۰	۶۰۰۰	۱۴۰۰۰	۲۳۳۳۳	۵۵۰۰۰	شرق
۶۵۳۵	۰	۷۵۰۰	۱۶۶۶۶	۲۷۵۰۰	۷۰۰۰۰	غرب
۷۴۳۷	۰	۷۰۰۰	۱۸۰۰۰	۳۰۰۰۰	۷۵۰۰۰	مرکز
۸۲۵۴	۰	۶۶۶۶	۱۶۶۶۶	۳۰۰۰۰	۸۰۰۰۰	کل

منبع: یافته‌های پژوهش

بنا بر یافته‌ها، هر کودک در شمال شهر به طور متوسط ماهانه ۲۷۲۳۴ تومان و هر کودک در جنوب شهر به طور متوسط ماهانه ۴۷۸۱ تومان هزینه خدمات فرهنگی - تفریحی دارند که به ترتیب بیشترین و کمترین مقدار هزینه خدمات فرهنگی - تفریحی در بین نواحی است. هر کودک در شهر تهران به طور متوسط ماهانه ۸۲۵۴ تومان هزینه خدمات فرهنگی - تفریحی دارد.

جدول ۷. متوسط هزینه ماهانه فرهنگی تفریحی کودکان به تفکیک مناطق شهر تهران- ۱۳۹۰

مناطق	متوسط هزینه ماهانه خدمات فرهنگی، تفریحی (تومان)	صدک ۵۰	صدک ۷۵	صدک ۹۰	صدک ۹۵	صدک ۹۹
۱	۷۴۱۲۰	۱۰۸۵۷	۲۳۳۳۳	۵۲۵۰۰	۸۰۰۰۰	۱۵۳۳۳۳
۲	۱۴۴۹۵	۵۰۰۰	۱۵۰۰۰	۳۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۸۷۵۰۰
۳	۱۸۸۱۷	۶۲۵۰	۲۰۰۰۰	۴۰۰۰۰	۵۶۶۶۶	۲۰۰۰۰۰
۴	۱۵۴۸۴	۷۵۰۰	۱۵۰۰۰	۳۲۵۰۰	۵۰۰۰۰	۱۲۵۰۰۰
۵	۸۲۹۶	۲۰۰۰	۱۰۰۰۰	۲۲۵۰۰	۳۷۵۰۰	۸۱۶۶۶
۶	۱۸۸۳۵	۵۰۰۰	۱۷۵۰۰	۳۷۵۰۰	۶۲۵۰۰	۱۵۰۰۰۰
۷	۶۶۵۷	۱۲۲۵	۸۰۰۰	۱۷۵۰۰	۲۹۱۶۶	۶۶۶۶۶
۸	۸۶۵۸	۵۰۰۰	۱۱۶۶۶	۲۰۰۰۰	۳۷۵۰۰	۶۸۰۰۰
۹	۴۸۴۸	۰	۵۰۰۰	۱۲۵۰۰	۲۲۵۰۰	۴۲۵۰۰
۱۰	۵۰۸۹	۰	۵۰۰۰	۱۲۵۰۰	۲۵۰۰۰	۵۶۶۶۶
۱۱	۵۹۹۹	۰	۵۰۰۰	۱۵۰۰۰	۲۵۰۰۰	۵۶۶۶۶
۱۲	۴۶۲۶	۰	۵۰۰۰	۱۳۳۳۳	۲۱۲۵۰	۵۰۰۰۰
۱۳	۸۶۹۶	۰	۰	۱۳۳۳۳	۲۵۰۰۰	۱۲۵۰۰۰
۱۴	۶۲۷۴	۱۵۰۰	۷۵۰۰	۱۵۰۰۰	۲۵۰۰۰	۵۲۵۰۰
۱۵	۳۰۶۹	۰	۲۸۵۷	۸۰۰۰	۱۳۷۵۰	۳۳۳۳۳
۱۶	۵۲۰۲	۰	۲۵۰۰	۹۰۰۰	۲۴۰۰۰	۱۰۳۳۳۳
۱۷	۲۴۵۷	۰	۰	۶۶۶۶	۱۴۵۰۰	۴۰۰۰۰
۱۸	۴۵۲۴	۰	۳۷۵۰	۱۰۰۰۰	۱۷۵۰۰	۶۵۰۰۰
۱۹	۴۳۲۵	۰	۱۲۵۰۰	۱۲۵۰۰	۱۶۶۶۶	۳۴۰۰۰
۲۰	۷۳۳۵	۰	۱۴۰۰۰	۱۴۰۰۰	۳۴۰۰۰	۱۲۵۰۰۰
۲۱	۶۸۴۲	۱۶۶۶	۷۵۰۰	۱۵۰۰۰	۲۵۰۰۰	۷۵۰۰۰
۲۲	۶۲۸۷	۰	۱۷۲۰۰	۱۷۲۰۰	۲۸۰۰۰	۶۲۵۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج نشان می‌دهد هر کودک ساکن در منطقه ۱ تهران با متوسط هزینه ماهانه ۷۴۱۲۰ تومان بالاترین هزینه خدمات فرهنگی- تفریحی را در بین ۲۲ منطقه دارد، در حالی که هر کودک در منطقه ۱۷ شهر تهران با داشتن متوسط هزینه ماهانه ۲۴۵۷ تومان کمترین هزینه خدمات فرهنگی- تفریحی را دارد. صدک ۷۵ ام متوسط هزینه خدمات فرهنگی- تفریحی منطقه ۱۷ تهران، صفر است، در حالی که مقدار این صدک در منطقه ۱ شهر تهران ۲۳۳۳۳ تومان می‌باشد.

در ادامه، نرخ فقر فراغتی کودکان مربوط به شاخص کتاب غیر درسی و سپس تخمین مدل لاجیت برای این شاخص ارائه شده است.

جدول ۸. نرخ فقر فراغتی کودکان زیر ۶ سال شهر تهران - ۱۳۹۰

کودکانی که کمتر از چهار جلد کتاب غیردرسی دارند	پسر	دختر	
۶/۷۲	۵۰/۷۹	۴۹/۲۱	شمال
۱۳/۶۴	۴۷/۶۸	۵۲/۳۲	جنوب
۲۶/۷۶	۵۴/۱۵	۴۵/۸۵	شرق
۹/۱۹	۵۵/۰۵	۴۴/۹۵	غرب
۹/۲۶	۴۹/۶۲	۵۰/۳۸	مرکز
۱۳/۵۱	۵۱/۳۶	۴۸/۶۴	کل

منبع: یافته‌های پژوهش.

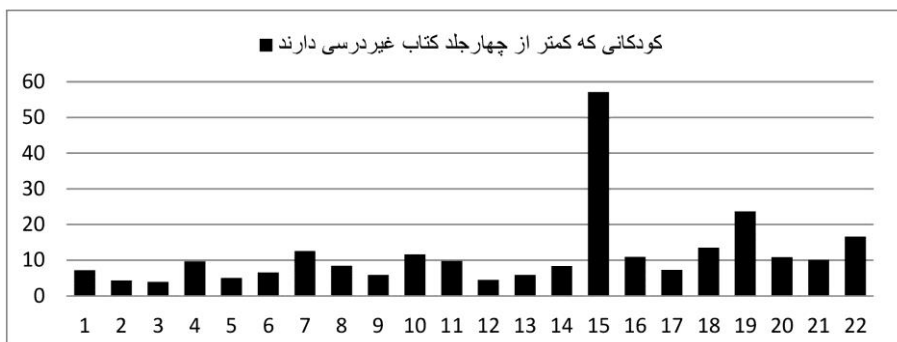
بیشترین نرخ فقر فراغتی با ۲۶/۷۶ درصد در شرق تهران و کمترین نرخ فقر در شمال تهران با ۶/۷۲ درصد است. همچنین ۱۳/۵۱ درصد از کودکان زیر ۶ سال کل شهر تهران کمتر از ۴ جلد کتاب غیر درسی دارند که ۵۱/۳۶ درصد این کودکان پسر و ۴۸/۶۴ درصد دختر هستند.

جدول ۹. نرخ فقر فراغتی کودکان زیر ۶ سال به تفکیک مناطق ۲۲ گانه شهر تهران - ۱۳۹۰

مناطق	کودکانی که کمتر از چهار جلد کتاب غیردرسی دارند	پسر	دختر	مناطق	کودکانی که کمتر از چهار جلد کتاب غیردرسی دارند	پسر	دختر
۱	۷/۲۴	۶۲/۵	۳۷/۵	۱۲	۴/۵	۲۸/۵۷	۷۱/۴۳
۲	۴/۳۷	۴۴/۴۴	۵۵/۵۶	۱۳	۵/۸۶	۳۳/۳۳	۶۶/۶۷
۳	۳/۹۸	۶۲/۵	۳۷/۵	۱۴	۸/۳۹	۶۹/۲۳	۳۰/۷۷
۴	۹/۶۸	۴۳/۳۳	۵۶/۶۷	۱۵	۵۷/۱۱	۵۳/۱۲	۴۶/۸۸
۵	۵/۰۲	۶۱/۵۴	۳۸/۴۶	۱۶	۱۰/۹۱	۴۷/۲۲	۵۲/۷۸
۶	۶/۶۲	۳۰	۷۰	۱۷	۷/۳	۳۰	۷۰
۷	۱۳/۵۵	۶۰/۶۱	۳۹/۳۹	۱۸	۱۳/۵۱	۵۴/۵۵	۴۵/۴۵
۸	۸/۴۷	۶۵	۳۵	۱۹	۲۳/۳۳	۴۸/۲۱	۵۱/۷۹
۹	۵/۹	۵۲/۳۸	۴۷/۶۲	۲۰	۱۰/۹	۴۶/۸۱	۵۳/۱۹
۱۰	۱۱/۶۶	۶۰	۴۰	۲۱	۱۰/۰۶	۵۷/۵۸	۴۲/۴۲
۱۱	۹/۸	۴۱/۱۸	۵۸/۸۲	۲۲	۱۶/۶	۵۲/۳۸	۴۷/۶۲

منبع: یافته‌های پژوهش

کودکان زیر ۶ سال منطقه ۱۵ با نرخ فقر ۵۷/۱۱ درصد بیشترین محرومیت را در این شاخص دارند و کمترین میزان محرومیت، متعلق به منطقه ۳ با نرخ فقر ۳/۹۸ درصد است. نتایج در نمودار ۲ مشاهده می‌شود.

نمودار ۲. فقر فراغتی کودکان زیر ۶ سال به تفکیک مناطق ۲۲ گانه شهر تهران-۱۳۹۰

جدول ۱۰. نتایج تخمین مدل لاجیت در بعد فراغت

متغیرها	اثرات نهایی	انحراف معیار	آماره Z	احتمال آماره
education_2	۰/۵۰۷۳	۰/۰۴۵۹	۱۱/۰۴	۰/۰۰۰
education_3	۰/۱۵۰۸	۰/۰۱۶۷	۹/۰۱	۰/۰۰۰
employ_1	۰/۰۸۸۶	۰/۰۴۹۲	۱/۸۰	۰/۰۷۲
disable_1	۰/۰۸۷۱	۰/۰۲۶۹	۳/۲۳	۰/۰۰۱
addiction_1	۰/۱۱۶۳	۰/۰۶۸	۱/۷۱	۰/۰۸۷
sex_1	۰/۰۷۳۸	۰/۱۱۴۲	۰/۶۵	۰/۵۱۸
food_1	۰/۰۵۶۸	۰/۰۱۶	۳/۵۱	۰/۰۰۰
age	-۰/۰۰۵۷	۰/۰۰۱۱	-۵/۱۷	۰/۰۰۰
north	-۰/۰۱۷۸	۰/۰۲۲۲	-۰/۵۵	۰/۵۸
south	۰/۰۳۱۳	۰/۰۲۳۹	۱/۳۱	۰/۱۹۱
east	۰/۱۸۸۵	۰/۰۲۸۱	۶/۷۱	۰/۰۰۰
west	-۰/۰۲۲۵	۰/۰۲	-۰/۸۱	۰/۴۱۷
goodness-of-fit test (Hosmer-Lemeshow) : Prob > chi2 = ۰/۱۶۸۸۷				

منبع: یافته‌های پژوهش

بنا بر یافته‌های حاصل از تخمین مدل ضرایب مربوط به تحصیلات و سن سرپرست، معلولیت و ناامنی غذایی در خانوار، سکونت در شرق تهران در سطح اطمینان ۹۵ و ضرایب وضعیت اشتغال سرپرست خانوار و وجود فرد معتاد در خانوار در سطح اطمینان

۹۰ درصد معنی‌دار هستند. ضرایب مربوط به جنسیت سرپرست خانوار، سکونت در شمال، جنوب و غرب شهر تهران معنی‌دار نیستند، تفسیر نتایج به شرح زیر است:

- با کاهش سال‌های آموزش سرپرست خانوار، احتمال فقر فراغتی کودکان افزایش می‌یابد. بیسواد بودن سرپرست خانوار نسبت به سطح سواد دانشگاهی، احتمال فقر فراغتی کودکان را ۵۰ درصد افزایش و زیردیپلم بودن تحصیلات سرپرست نسبت به تحصیلات دانشگاهی، احتمال فقر فراغتی کودکان را ۱۵ درصد افزایش می‌دهد.
- اگر سرپرست خانوار بیکار باشد، احتمال فقر فراغتی کودکان ۸ درصد افزایش می‌یابد.
- اگر فرد معلول در خانوار وجود داشته باشد، احتمال فقر فراغتی کودکان ۸ درصد افزایش می‌یابد.
- وجود فرد معتاد در خانوار، احتمال فقر فراغتی کودکان را ۱۱ درصد افزایش می‌دهد.
- وجود ناامنی غذایی در خانوار، احتمال فقر فراغتی کودکان را ۵ درصد افزایش می‌دهد.
- به ازای هر یک سال افزایش سن سرپرست خانوار، احتمال فقر فراغتی کودکان ۵٪ درصد کاهش می‌یابد.
- سکونت در شرق شهر تهران نسبت به سکونت در مرکز شهر، احتمال فقر فراغتی کودکان را ۱۸ درصد افزایش می‌دهد.
- احتمال مربوط به آزمون نیکویی برازش، نشان می‌دهد که مدل مورد تأیید و نتایج قابلیت اتکا را دارند.

۶. نتیجه‌گیری

بنا بر یافته‌های این پژوهش، بیشترین نرخ اشتغال کودکان در بین نواحی شهر تهران مربوط به جنوب تهران (۱/۹۹ درصد) است، منطقه ۱۵ (۳/۴۶ درصد) بیشترین درصد کودکان شاغل را در بین ۲۲ منطقه دارد. اکثر این کودکان شاغل، پسر هستند. محرومیت آموزشی و افزایش سن سرپرست خانوار، وجود ناامنی غذایی، سکونت در جنوب و شرق شهر تهران، از مهمترین عوامل ایجاد اشتغال کودکان هستند.

بر اساس نتایج، هر کودک زیر ۱۸ سال در جنوب شهر تهران، ماهانه ۴۷۸۱ تومان هزینه فرهنگی- تفریحی دارد و منطقه ۱۷ با ۲۴۵۷ تومان کمترین هزینه ماهانه فرهنگی- تفریحی را در بین مناطق دارد.

در شاخص کتاب غیر درسی برای کودکان زیر ۶ سال، کودکان شرق تهران (۲۶/۷۶ درصد) و در بین مناطق نیز منطقه ۱۵ (۵۷/۱۱ درصد) بیشترین محرومیت را دارند. محرومیت آموزشی و بیکار بودن سرپرست خانوار، وجود فرد معتاد، فرد معلول و ناامنی غذایی در خانوار و سکونت در شرق شهر تهران، از مهمترین عوامل ایجاد فقر فراغتی هستند.

به طور کلی، کودکان جنوب تهران و مناطق ۱۵ و ۱۷ بیشترین نرخ اشتغال و فقر فراغتی را دارند. بنابراین به مسئولان توصیه می‌شود، سیاست‌های فقرزدایی را با تمرکز بر این مناطق طراحی کنند.

با توجه به یافته‌های به دست آمده مبنی بر محرومیت کودکان شهر تهران، می‌توان نتیجه گرفت که به ندرت به کودکان و حقوق آنها در طرح و اجرای سیاست‌ها توجه شده است. این بی‌توجهی به حقوق کودکان در حالی است که محرومیت کودکان، نه تنها آنها را با دشواری‌های گوناگون مواجه می‌کند، بلکه این وضعیت اسفناک در دوران بزرگسالی آنها نیز ادامه می‌یابد. کودکان امروز، جامعه بزرگسال آینده را تشکیل می‌دهند و بنابراین، ضروری است که دولت به عنوان مسئول تأمین حقوق اولیه افراد، به حقوق کودکان محروم توجه نماید تا منافع آن با داشتن جامعه‌ای سالم، در آینده‌ای نزدیک نصیب جامعه و همه اعضای آن شود و از هزینه‌های فزاینده مبارزه با عوارض نادیده گرفتن حقوق کودکان به شدت کاسته شود. لازمه این اقدام آن است که فقر کودکان به عنوان پدیده‌ای منحصر به فرد پذیرفته شود و اقدامات مربوط به آن مستقیم و جامع باشد تا با رفع فقر کودکان، بهترین فرصت برای شکستن چرخه فقر نیز ایجاد شود.

منابع

- ابونوری، عباسعلی و محمدحسینی، فهیمه. (۱۳۹۰). بررسی میزان فقر مطلق با محوریت کودکان در بین خانوارهای شهر تهران، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دوازدهم، شماره ۴۵.

- باقری تودشکی، مجتبی. (۱۳۸۶). دیدگاه اسلام در مورد فقر کودکان. قم: دانشگاه مفید.
- سوری، علی. (۱۳۹۴). اقتصاد سنجی پیشرفته (جلد ۲) همراه با کاربرد Eviews8 & Stata12. تهران: فرهنگ‌شناسی، چاپ سوم.
- عباسیان، عزت‌اله و نسرین‌دوست، میثم. (۱۳۸۹). فقر کودک: تعریف و تجربه‌ها. فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال نهم، شماره ۳۵، صص. ۵۰-۱۱.
- Barkat, A., Poddar, A., Rahman, M., Mahiyuddin, G., Halim, S., Karim, A., Badiuzzaman, Md., Shahnewaz Khan, Md. & Al-Hussain, A. (2009). Child Poverty and Disparities in BANGLADESH". A research study towards GLOBAL STUDY on Child Poverty and Disparities, UNICEF.
- CHIP (2004). Children and Poverty-sum question answered in Child Poverty. CHIP Briefing 1, London.
- Delamonica, E., Minujin, A., Davidziuk, A., & Gonzalez, E. D. (2006). Children living in poverty: Overview of definitions, measurements and policy. UNICEF Working Paper Series. New York.
- Department for Work and Pension. (2003). Measuring Child Poverty, www.dwp.gov.uk/consultation/consult/2003/childpov/final.asp.
- Foster, J., Greer, J., Thorbecke, E. (2010). The Foster-Greer-Thorbecke (FGT) poverty measures: 25 years later. Journal of Economic Inequality, DOI 10.1007/s10888-010-9136-1.
- Gordon, D. (2000). The Scientific Measurement of Poverty: Recent Theoretical Advances. In Bradshaw, J. and Sainsbury, R. (Eds) Researching Poverty, Aldershot, Ashgate. pp.37-58.
- Gordon, D. (2006). The concept and measurement of poverty. In Pantazis, C., Gordon, D. and Levitas, R. (Eds.) Poverty and Social Exclusion in Britain: The Millennium Survey. Bristol, Policy Press. pp29-70.
- Grinspun, A. (2004). Editorial; in A.Grinspun (ed) InFocus. "Children and poverty". Development Programme International poverty center, Brasilia: united Nation.
- Lampert, T.; Schenk, L.; Stolzenberg, H. (2002). Konzeptualisierung und Operationalisierung sozialer Ungleichheit in Kinder-

- und Jugendgesundheitsurvey. Gesundheitswesen 64, Sonderheft 1, S48-S5.
- Maalouf, M., & Trafalis, T. B. (2011). Robust weighted kernel logistic regression in imbalanced and rare events data. *Computational Statistics & Data Analysis*, 55(1), 168-183.
 - Minujin, A., Delamonica, E., González, E., & Davidziuk, A. (2005). Children living in poverty: A review of child poverty definitions, measurements and policies. In *Unicef conference children and poverty: Global context, local solutions* New York UNICEF, New School University.
 - Minujin, A., Delamonica, E., Davidziuk, A., & Gonzalez, E. D. (2006). The definition of child poverty: a discussion of concepts and measurements. *Environment and Urbanization*, 18(2), 481-500.
 - Ramey, C. T., & Ramey S. L. (1990). *Intensive Educational Intervention for Children of Poverty*. The University of North Carolina at Chapel Hill, INTELLIGENCE, 14-1, 1-9 (1990).
 - Roelen, K., Gassmann, F. & C. de Neubourg. (2009). *Child Poverty in Vietnam – providing insights using a country-specific and multidimensional model*. Maastricht Graduate School of Governance.
 - Smith, D., Laws, D. (2012). *Measuring Child Poverty: A consultation on better measure of child poverty*. Presented to Parliament by the Secretary of State for Work and Pensions by Command of Her Majesty, Cm 8483 ,£10.75.
 - Townsend, P. (1962). The meaning of poverty. *British Journal of Sociology*, 13(3): 210–27.
 - UNICEF. (2008). *Children in Viet Nam-who and where are the Poor? The Development and Application of a Multidimensional Approach to Child Poverty*.
 - World Bank. (2001). *World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty*. New York: Oxford University Press.
 - Zimmermann, G.E. (2000). *Ansätze zur Operationalisierung von Armut und Unterversorgung im Kindes-und Jugendalter*", In: Butterwegge, C. (Ed.), *Kinderarmut in Deutschland, Ursachen, Erscheinung for men und Gegenma nahmen*, Campus Verlag, Frankfurt, NY, pp. 59-77.